Turkish Journal of Diaspora Studies
ISSN: 2717-7408 / e-ISSN: 2757-9247
(Eylül 2026), Cilt 6, Sayı 2, 140–162
https://doi.org/10.52241/TJDS.1943850

TJDS | Turkish Journal of Diaspora Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Van'daki İranlı Göçmenlerin Sınır Aşan Ağları ve Ağın Göç Sürecindeki Rolü*

Cihat UĞURLU [1] **Orhan DENİZ** [2]

[1] Araştırma Görevlisi, Coğrafya Bölümü, Edebiyat Fakültesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, Türkiye
[2] Prof. Dr., Coğrafya Bölümü, Edebiyat Fakültesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, Türkiye

Başvuru: 04 Mayıs 2026 / Kabul: 11 Eylül 2026 / Online Yayın: 30 Eylül 2026
© 2026 Yazar.

* Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde danışmanlığı Prof. Dr. Orhan Deniz tarafından yürütülmekte olan "Çıkış Yolundaki İlk Kapı: İranlı Göçmenler için Van'ın Önemi ve Algılar" başlıklı tamamlanmamış doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Öz

Dünya üzerinde artan savaşlar, iç çatışmalar, ekonomik yıkımlar, iklimle ilişkili afetler ve can güvenliği tehlikesinin neden olduğu diğer tehditler her yıl binlerce insanın yerinden olmasına neden olmaktadır. İnsan hakkı ihlallerinin en fazla yaşandığı yerlerden biri olan İran'da da her yıl çok sayıda kişi, yaşadığı ülkeyi terk ederek başka yerlerde yeni bir yaşam arayışına yönelmektedir. 40 yılı aşkın bir süredir yoğun bir şekilde göç veren İran, bu vesileyle önemli bir diaspora topluluğunun oluşmasına neden olmuş ve yaşanan göç eylemlerinde insanların çok önemli bir kısmının sosyal ağlardan destek alarak hareket etmesine yol açmıştır. Bu hareketliliklerde Van, yakın ve ulaşımın nispeten kolay olmasından dolayı İranlı göçmenlerin en fazla tercih ettiği yerlerin başında gelmektedir. İran'dan Van'a gelen göçmenlerin çoğunluğunun göç sürecinin tüm aşamalarında bu ağlardan destek alarak göç ettikleri belirlenmiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada derinlemesine görüşmelerle elde edilen verilerde katılımcıların İran'dan çıkmadan önce finansman ve göç sürecine ilişkin bilgi edinerek ağlardan yararlandıkları tespit edilmişken, transit kent olan Van'a ulaştıklarında barınma, iş ve bürokratik sürece dair bilgi edindikleri ve nihai hedef olan üçüncü ülkelere yerleşme konusunda ise süreci ağlar üzerinden hızlandırmaya çalıştıkları, maddi destek aldıkları, gerektiğinde gayri resmi kanallara yönlendirildikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İran'dan göç, Van, Van'ın konumu, Göçmen ağları

Atıf: UĞURLU, C. & DENİZ, O. (2026). Van'daki İranlı Göçmenlerin Sınır Aşan Ağları ve Ağın Göç Sürecindeki Rolü. *Turkish Journal of Diaspora Studies, 6*(2), 140–162. https://doi.org/10.52241/TJDS.1943850

Sorumlu yazar: Cihat UĞURLU cihatugurlu@yyu.edu.tr

Bu makale CC BY-NC 4.0 ile lisanslanmıştır.

Turkish Journal of Diaspora Studies
ISSN: 2717-7408 / e-ISSN: 2757-9247
(September 2026), Volume 6, No 2, 140–162
https://doi.org/10.52241/TJDS.1943850

TJDS | Turkish Journal of Diaspora Studies

RESEARCH ARTICLE

The Cross-Border Networks of Iranian Migrants in Van and the Role of These Networks in the Migration Process

Cihat UĞURLU [1] **Orhan DENİZ** [2]

[1] Research Assistant, Department of Geography, Faculty of Letters, Van Yüzüncü Yıl University, Van, Türkiye
[2] Professor, Department of Geography, Faculty of Letters, Van Yüzüncü Yıl University, Van, Türkiye

Received: 04 May 2026 / Accepted: 11 September 2026 / Published online: 30 September 2026
© 2026 Author.

Abstract
The increasing number of wars, internal conflicts, economic devastation, climate-related disasters and other threats caused by risks to personal safety around the world result in the displacement of thousands of people every year. In Iran, one of the places where human rights violations are most prevalent, a large number of people also leave their country each year in search of a new life elsewhere. Having been a major source of migration for over 40 years, Iran has consequently given rise to a significant diaspora community and has led to a significant proportion of people relying on social networks for support during their migration journeys. Due to its proximity and relatively easy access, Van ranks among the top destinations preferred by Iranian migrants. It has been established that the majority of migrants arriving in Van from Iran take action with the support of these networks at every stage of the migration process. In this study, which employed qualitative research methods, the data obtained from in-depth interviews revealed that participants utilised networks to gather information on financing and the migration process before leaving Iran; upon reaching Van, a transit city, they obtained information regarding accommodation, employment and bureaucratic procedures; and regarding their ultimate goal of settling in third countries, it was found that they attempted to expedite the process through networks, received financial support, and were directed to informal channels when necessary.

Keywords: Migration from Iran, Van, Van's location, Migrant networks

To cite: UĞURLU, C. & DENİZ, O. (2026). Van'daki İranlı Göçmenlerin Sınır Aşan Ağları ve Ağın Göç Sürecindeki Rolü. *Turkish Journal of Diaspora Studies, 6*(2), 140–162. https://doi.org/10.52241/TJDS.1943850

Corresponding author: Cihat UĞURLU cihatugurlu@yyu.edu.tr

This article is licensed under CC BY-NC 4.0.

Giriş

İnsanlar tarih boyunca sosyal, ekonomik, politik ve güvenlik nedenlerine bağlı olarak göç etmiş olsa da 21. yüzyıl, göçlerin hacimsel olarak arttığı ve çeşitlendiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yoksulluk, ekonomik kriz, çatışmalar, kan davaları, iklimle ilişkili afetler ve can tehlikesinin yol açtığı diğer insani krizler daha fazla insanın yerinden edilmesine yol açarak küresel eşitsizliklerin derinleşmesine neden olmaktadır. 2024 yılı itibariyle dünya genelindeki uluslararası göçmen sayısının 304 milyona ulaştığı ve bu rakamın 1990 yılına kıyasla (yaklaşık 154 milyon) iki katına çıktığı belirlenmiştir (United Nations, 2025). Ayrıca 123,2 milyon insanın zulüm, çatışma, şiddet, insan hakkı ihlalleri ve kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylar nedeniyle yerinden edildiği tespit edilmiştir. Bu veriler 2023 yılına kıyasla %6'lık (7 milyon kişi) bir artışın yaşandığı ve dünyadaki her 67 kişiden birinin zorla yerinden edildiğini göstermektedir (UNHCR, 2025).

Dünya üzerinde göç edenlerin sayısında sürekli artışlar olmasına rağmen küresel göç rejimleri daha kısıtlayıcı ve güvenlikçi bir yaklaşım benimseyerek (Riva ve Hoffstaedter, 2021) göçmenlerin bilgiye erişim ve hareketlilik süreçlerinin önemli dönüşümler geçirmesine ve farklı başa çıkma stratejilerine yönelmelerine neden olmaktadır. Söz konusu yönelim ve dönüşümün merkezinde ise göç sürecini kolaylaştırması nedeniyle bilgi iletişim teknolojileri ve sosyal ağlar gelmektedir (Kotyrlo, 2020; Munshi, 2020). Yapılan bilimsel çalışmalarda da uluslararası göçlerin önemli bir kısmının ağlar aracılığıyla gerçekleştiği ortaya konulmuştur (Akbari, 2021). Örneğin The Guardian tarafından yapılan araştırmada 2019-2025 yılları arasında hareket halindeki 80.000 kişiyle yapılan görüşmelerde 50.000'den fazlasının sosyal ağlardan (kaçakçı ağları) yararlandığı tespit edilmiştir (The Guardian, 2025). Benzer şekilde Manchin ve Orazbayev'in (2018) uzun yılları kapsayan ve 150'den fazla ülkeyi içeren çalışmasında sosyal ağların, uluslararası göç kararının en önemli itici gücü olduğu belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca, göç niyetini etkileyen faktörler arasında sosyal ağların; iş ile ilgili unsurlar veya maddi refahtan daha önemli bulunduğu görülmüştür (Garip ve Asad, 2015). Örneğin Suriyeli göçmenlerin aile bağları, toplum örgütleri ve WhatsApp ile Facebook gibi dijital platformlar aracılığıyla sınırların ötesinde ilişkilerini sürdürebildikleri, bilgi alışverişinde bulunabildikleri ve kaynaklarını paylaşabildikleri; böylece coğrafi ayrılığa rağmen sosyal sermayelerini koruyabildikleri belirlenmiştir (Ramadan, 2017). Ayrıca bu ağların barınma, istihdam, eğitim, sağlık hizmetleri, yasal haklar ve insani yardım konularında bilgi sağlayarak Suriyelilerin aşina olmadıkları durumlarda yol bulmalarına yardımcı olduğu, dil ile bürokratik engellerin aşılması rol oynadığı tespit edilmiştir (Dekker, 2018; Kaufman 2018). Çünkü ağlar; göçmenlerin hareketlerini planlamalarına yardımcı olabilecek sağlıklı ve güvenilir bilgiler sağlayarak olası riskleri azaltmakta; iş, konut ve topluluk desteği sağlayarak hangi şehir ve ülkelerin tercih edileceğini şekillendirmekte ve gelecekteki göçlerin hangi yöne akacağını kanalize etmektedir.

İran'dan yaşanan göçmen hareketliliği, bu durumun en görünür örneklerinden birini oluşturmaktadır. Ülkede 1979 yılında İslam Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte göç hareketinde belirgin biçimde artışlar yaşanmış (Cohen ve Yefet, 2021) ve sadece 1978-1979 yılları arasındaki dönemde 2 milyon insan İran'ı terk etmek zorunda kalmıştır (Sreberny-Mohammadi ve Mohammadi, 1987). Söz konusu tarihte yaşanan siyasal dönüşüm sonucunda Pehlevi hanedanlığı sona ermiş ve Humeyni'nin liderliğinde yeni bir rejim kurulmuştur

(Minorty Right Group, 2018). Bu gelişmenin ardından ülkede yaşanan siyasal ve toplumsal değişimler, farklı kesimlerin yaşam koşullarını doğrudan etkilemiş ve binlerce kişinin İran'dan ayrılarak başka ülkelerde yeni bir yaşam arayışına yönelmesine neden olmuştur (Tenty ve Houston, 2013). Uygulanan dini temelli kurallar ve siyasal düzenlemeler, başta etnik ve dini azınlıklar olmak üzere toplumun geniş kesimleri üzerinde çeşitli kısıtlamalar yaratmıştır. İç siyasette yaşanan protestolar ile dış politikada karşılaşılan gelişmeler ve yaptırımlar, rejiminin yaklaşımının sertleşmesinde etkili olmuş ve ülkeden ayrılan kişi sayısının devamlı artmasına yol açmıştır. Uzun yıllardan beridir göç veren bir ülke olan İran, bu vesileyle ciddi bir diaspora topluğuna ulaşmış ve göç, önceden gidenlerin sonradan gelenlere destek olduğu bir gelenek halini aldığı anlaşılmaktadır.

Mevcut göç literatürü incelendiğinde ise sosyal ağların daha çok karar alma süreci (Blumenstock, Chi ve Tan, 2025) ve göçmenlerin entegrasyon deneyimleri (Danzer ve Ülkü, 2011) etrafında kümelendikleri görülmektedir. Fakat yapılan çalışmaların parçalı oldukları ve sürecin tamamına odaklanmak yerine bir kesitine odaklandıkları görülmektedir. Oysaki göç süreci menşe ülkede karar alma sürecinden itibaren başlamakta, transit ülkedeki deneyimler üzerinden devam etmekte ve nihai yerleşim yerine dek uzanarak tamamlanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'yi özelde ise Van'ı transit yer olarak kullanan İranlı göçmenler için sosyal ağların işlevi, göç sürecinin tüm aşamalarında devreye girmesi bağlamında farklılık göstermektedir. İran'a sınır komşusu olan Van ili İran'dan çıkan göçmenlerin çok önemli bir kısmının ilk varış noktasını oluşturmaktadır. Sınırın bir tarafından diğerine geçmenin kolay olması, iki ülke arasında vize muafiyetinin uygulanması ve kentte gelişmiş İranlı ağının bulunması İranlıları Van'a çeken nedenler arasında yer almaktadır. Ayrıca akrabalık bağları, sosyo-kültürel benzerlikler de İranlıların Van'ı tercih etmesinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda İran'dan çıkmak zorunda kalan göçmenler için bir giriş kapısı olan Van, batı illerine ya da Avrupa'ya gitmek isteyenler için ise transit ya da göç halkasının ikinci aşamasını oluşturmaktadır.

Bu bağlamda yapılan çalışmayla, literatürde ihmal edilen boşlukların doldurulması amaçlanmakta olup sosyal ağların göç sürecinin üç temel aşamasında -1) İran'dan çıkış süreci, 2) Van'a varış ve bekleme süreci, 3) Van'dan çıkış ve üçüncü ülkelere yerleşme süreci- nasıl bir rol aldığı analiz edilmektedir. Bir taraftan sosyal ağların transit ülkelerdeki ihmal edilen rolüne ışık tutulurken bir taraftan da göç sürecinin tüm aşamalarındaki (İran, Türkiye ve varış ülkesi) etkisi analiz edilmektedir. Dolayısıyla araştırmanın temel problemini sosyal ağların söz konusu süreçlerde nasıl bir etkiye sahip olduğu ve süreci nasıl şekillendirdiği oluşturmaktadır. Van'a gelen 35 İranlı göçmen ile yapılan derinleşmesine görüşmelerde İranlıların önemli ağlara sahip oldukları ve süreç boyunca bu ağlardan destek aldıkları belirlenmiştir. Görüşmelerde özellikle son 40 yılda ciddi bir İranlı diasporasının oluştuğu ve bu oluşumun hem İran'dan çıkışta hem transit hem de varış ülkesinde devreye girerek göç sürecini kolaylaştırdığı tespit edilmiştir.

1. Kuramsal Çerçeve (Sosyal Ağ Teorisi)

Bilecen ve Lubbers, göçün ağlara gömülü olduğunu ifade etmektedir. Onlara göre bireylerin, kaynakları nasıl harekete geçirdikleri, yeni koşullara nasıl uyum sağladıkları, kimliklerini nasıl tasavvur ettikleri ve yaşamlarını nasıl geçirdikleri çoğunlukla sahip oldukları sosyal ağlar üzerinden şekillenmektedir (Bilecen ve Lubbers, 2021). Bu yönüyle göçü anlayabilmemizi

onu çevreleyen ve ayakta tutan sosyal ağlara bağladıkları görülmektedir. Son zamanlarda yapılan çalışmalarda da göçün nedenlerini, nasıl gerçekleştiğini, göç alan ve veren topluluklar için sonuçlarının neler olduğunu açıklamak açısından sosyal ağların öneminin daha fazla vurgulandığı görülmektedir (Vacca, Bilecen ve Lubbers, 2025). Göçmenler, ev sahibi toplumun üyeleri ve anavatanlarında kalan insanlar arasında akrabalık, dostluk, ortak kültür veya köken yeri temeline dayanan ağlar (Vanneste, 2015), bir yandan göçün maliyet ve risklerini azaltırken, diğer yandan göçten beklenen net getirileri artırarak uluslararası hareket olasılığını yükseltmektedir (Massey vd., 1993). Bu yönüyle ağ teorisi, göçmenler ile potansiyel göçmenlerin sosyal ağlar aracılığıyla edindiklerini bilgileri ve bu bilgilerin göç kararlarını nasıl etkilediğini incelemektedir (Demir, 2023).

Teoriye göre daha önce göç etmiş olanlar, geride kalanlara bilgi, finansman ve yönlendirmede bulunarak olası tehdit ve riskleri minimize etmektedir. Bu durum, göçe ilişkin risk ve maliyetleri daha kolay aşılabilir hale getirerek bir açıdan bireyleri hareketliliğe teşvik etmektedir. Bu teşvik, temelde daha önce göç etmiş bireylerin deneyim ve başarılarının idealize edilmesinden kaynaklanmaktadır. Hem motivasyon hem de bilgi kaynağı olan bu deneyim, göçmenler için riski azaltma ve karı maksimize eden bir katalizör görevi de görmektedir. Bu yüzden ağlar, göçmenin yaşadığı birçok geçiş sürecinde tampon görevi görerek başarı olasılığını artırmakta, kârı maksimize etmektedir (Martinez-Brawley ve Zorita, 2014).

Bu noktada menşee ülkede, finansmanın temin edilmesinden, aracılarla bağlantı kurmaya kadar birçok noktada devreye giren ağlar, transit ülkelerde hayatta kalma ve göç sürecinin devamı stratejisine dönüşerek, daha çok kullanılacak güzergahların seçiminde, sınır geçiş pratiklerinde ve bilgi edinmede devreye girmektedir. Göçmenler arasında bir dayanışma alanı yaratan ağlar, barınma ve güvenlik ihtiyaçlarına cevap vermekte, hareket kabiliyetlerini arttırmakta ve böylece olası riskleri azaltmaktadır. Varış ülkesinde ise istihdam ve konuta erişim ile toplumsal hayata eklemlenme gibi konularda önemli roller üstlenen sosyal ağlar (Martinez-Brawley ve Zorita, 2014), göçmenler için sosyal sermaye yaratarak göçün süreklilik kazanmasına ve zincirleme biçimde ilerlemesine de yol açmaktadır. Başka bir ifadeyle bir kişi göç ettiğinde aile bireyleri, arkadaşlar ya da yaşanılan yerdeki insanlar onu takip ederek hareketliliğin süreklilik kazanmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla başlangıçta zorunlu nedenlere bağlı olarak ortaya çıksa bile sonraki süreçte göçün daha çok gönüllü ve planlı bir şekle dönüştüğünü söylemek mümkündür. Bu bağlamda yeni gelenlerin özellikle iş ve barınma konusunda önceden gelenlerden destek aldıkları, bürokratik sürece ilişkin bilgi edindikleri ve toplumsal hayata uyum sağlamada avantajlar elde ettikleri bilinmektedir.

Sonuç olarak göçmen ağları, daha önce göç etmiş bireyler ile göç etmeyi planlayan bireyler arasında kurulan ve çoğunlukla akrabalık, arkadaşlık, hemşerilik ya da benzeri sosyal bağlar üzerinden sürdürülen ilişkiler bütününü ifade etmektedir. Bu ağlar aracılığıyla bilgi alışverişi sağlanmakta, maddi ve manevi destek mekanizmaları devreye girmekte ve göç sürecine ilişkin belirsizlikler ile olası riskler azaltılmaktadır. Aynı zamanda göçmenlerin gittikleri yerde toplumsal ve kurumsal yaşama uyum sağlamaları bu ağlar sayesinde kolaylaşmaktadır.

2. İran'dan Göçün Dünü, Bugünü ve Geleceği

İran'dan dışarıya doğru yaşanan göç eylemi salt bir nüfus hareketliliğinden ziyade politik dönüşüm, toplumsal değişim ve uluslararası konjonktür bağlamında ele alınması gereken çok boyutlu yapıya sahip bir süreçtir. Ülkede 20. yüzyılın son dönemlerinde meydana gelen köklü politik değişiklikler, ekonomik dönüşümler ve toplumsal talepler nüfusun önemli bir kısmının farklı dönemlerde ülkeden ayrılmasına neden olmuştur. Gönüllü bir eylemden çok, zorunlu nedenlere bağlı yaşanan göç hareketi; bireylerin güvenlik, özgürlük ve daha iyi iş-çalışma koşullarına erişme isteğinde bağlı meydana gelmiştir. Bu yüzden belirli tarihsel olaylara bağlı olarak ortaya çıkan ve gelişen İran diasporasını üç temel döneme ayırarak ele almak mümkündür. Birinci dönemi 1979 yılında meydana gelen İslam devrimi oluştururken ikinci dönemi 1981-1988 yıllar arasındaki İran-Irak savaşının olduğu yıllar oluşturmaktadır. Üçüncü dönemi ise 2009 yılı tartışmalı cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından yaşanan süreci kapsamaktadır.

İslam Devrimi'nden önce İran diasporası olarak adlandırılabilecek herhangi bir oluşum bulunmamaktaydı. Yurtdışında yaşayan İranlılar, Londra ya da Paris'te daire sahibi olan zengin küçük bir öğrenci zümresinden oluşmaktaydı (Sreberny ve Gholami, 2019). Ancak 1979 yılında gerçekleşen devrimle birlikte İran'da teokratik bir dinî rejimin tesis edilmesi, rejimin ideolojik sınırları dışında kalan tüm toplumsal kesimler üzerinde sistematik bir baskı kurulmasının zeminini oluşturmuştur. Devrim sonrasında hukukun üstünlüğünün aşınması ve demokratik hesap verebilirlik mekanizmalarının—başka bir ifadeyle iktidarı sınırlayan ve denetleyen siyasal kurumların—işlevsizleşmesi; devlet kapasitesinin ve meşruiyetinin giderek zayıflamasına, yolsuzluğun yaygınlaşmasına ve sosyal sermayenin erozyona uğramasına yol açmıştır. Bu yapısal çözülme, günümüzde İran toplumunda derinleşen ve yaygınlaşan bir umutsuzluk hâlinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Azadi, Mirramezani ve Mesgaran, 2020). Ancak dışarıya doğru göçü tetikleyen esas unsur, devrimle birlikte yeni rejimin binlerce muhalif İranlıyı hapisle cezalandırması ve idam etmesi olmuştur. 6 ay içinde 2.665 İranlı siyasi mahkumun öldürülmesi, ülkeden kaçışı hızlandırmış hatta "kan banyosu" olarak anılmasına neden olmuştur (Esfandiari, 2018). Komiteler, idamlar ve basının susturulması İran nüfusunun büyük bir kısmında tedirginliğe yol açmış; özellikle eğitimli, varlıklı ve profesyonel İranlılar arasında kaygının daha fazla hissedilmesine neden olmuştur. Bu insanların çoğu dindar olmadıkları gibi eğitimleri ve bakış açıları itibariyle de Batılı oldukları gerekçesiyle yeni hükümetin hedefinde olan kimselerdi. Baskıcı önlemler günlük yaşamı altüst ederken, on binlerce İranlı ülkeden kaçmak zorunda kaldı. Gidenlerin çoğu, becerilerine ihtiyaç duyulan profesyoneller olduğu için bu göç, İran için büyük bir kayıp olarak görüldü (January, 2008; Mobasher, 2012). Göç edenlerin çoğunluğu Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerine yönelmiş; bir kısmı da Kanada'yı tercih etmiştir (Dastjerdi, Olson ve Ogilvie, 2012).

22 Eylül 1980'de Irak'ın İran'ı işgali ve ardından İran'ın yaşadığı yakın tarihindeki en yüksek göç düzeyi, devrim sonrası ikinci göç dalgasının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Savaşın başlamasından kısa bir süre sonra, birçok orta ve üst orta sınıf profesyonel birey daha iyi sosyal koşullar, ekonomik fırsatlar ve çocukları için daha iyi bir gelecek için İran'ı terk etti (Mobasher, 2012; Chaichian, 2012). Devrim sonrası dönemin ilk aşamalarında ulus sınırlarının kapatılmasına bağlı olarak göç hareketinde keskin düşüş eğilimine rağmen, yeni hükümet tarafından başlatılan İran'ın İslamlaştırılması ve devrimi takip eden büyük

ölçekli sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik sorunlar çok daha fazla İranlı birey ve aileyi ülkeyi terk etmeye itti (Mobasher, 2012). Yeni rejimde hükümet görevlerinin paylaşımında dışlandıklarını hisseden ve çoğunluğu solcu olan çok sayıda grup, ülkeyi terk etti (Tofangsazi, 2020). İkinci dalga; meslek sahipleri, akademisyenler, sol parti ve örgütlerin üyeleri, dini ve ideolojik kısıtlamalardan kaçan kadınlar, cinsiyete dayalı ayrımcılığı konu alan bireyler ile İran-Irak arasında yaşanan sekiz yıllık savaş sırasında (1980-1988) askerlik hizmetinden ve savaştan kaçmaya çalışan erkekleri içeriyordu (Chaichian, 2012; Mobasher, 2012). Bu dönemde 1 ila 4 milyon arasında olduğu tahmin edilen çok sayıda İranlının yasadışı belgelerle İran'ı terk ettiği belirtilmektedir (Ghorashi ve Tavakoli, 2006). Ülkede İslami rejimin yeni kurulması; ABD, Kanada, Almanya, İsveç, İngiltere, Fransa, Norveç, Avustralya, İsrail ve Japonya'ya göçü hızlandırmakla birlikte halihazırda yurtdışında bulunan birçok İranlının geri dönme cesaretini de kırmıştır (Bozorgmehr, 1998).

İran'dan yaşanan üçüncü göç dalgası ise 2009 yılında yapılan tartışmalı cumhurbaşkanlığı seçimleri ve ardından başlayan yeşil hareket protestoları nedeniyle yaşanmıştır (Chaichian, 2012; Tofangsazi, 2020). Bu dönemde yaşanan göç, politik bir kimlik kazanmakla birlikte aynı zamanda ekonomik yaptırımlardan, işsizlik oranlarının yükselmesinden ve yaşam koşullarının gün geçtikçe düşmesinden de fazlasıyla etkilenmiştir. Göçlerin ana nedeni olan 2009 yılı seçimlerinde bütün işaretler Musavi'nin zaferini göstermesine rağmen şüpheli ve erken açıklanan sonuçlarda büyük bir farkla Ahmedi Nejat'ın kazandığı ilan edildi. Ertesi gün protestolar patlak verdi ve Yeşil Hareket (adını Musavi'nin destekçilerinin kampanya sırasında benimsediği renkten alıyordu) adıyla büyüyerek radikal bir değişim çağrısına dönüştü (Esfandiari, 2018). Protestocular rejimin, sonuçları manipüle etmek için çok sayıda gayrimeşru teknik kullandığına ve böylece görevdeki Cumhurbaşkanı Ahmedi Nejat'ın ikinci bir dönem daha iktidarda kalacağına inanıyordu (Tofangsazi, 2020). Sert bir karşılık veren rejim, muhalif siyasi örgütleri kapattı, gösterileri yasakladı ve protestoculara karşı propaganda yağmuru başlattı (Esfandiari, 2018). Yaşananların ardından, İran'ı terk eden ve Batı ülkelerine sığınma başvurusunda bulunan, çoğu eğitimli ve vasıflı İranlıların sayısında önemli artışlar meydana geldi. Örneğin, 2009 Ocak ve Temmuz arasında Türkiye, İran'dan ayda 150 iltica başvurusunu işleme koyarken ve bu sayı Ağustos 2009'dan Mart 2010'a kadar ayda ortalama 250'ye ulaştı. Almanya'daki sığınma başvuruları da %80 arttı (Chaichian, 2012).

2009 ve sonrasında ortaya çıkan göç hareketlerine bakıldığında ise İran'dan dışarıya doğru hareketliliğin artarak devam edeceğini öngörmek mümkündür. Birçok nedene bağlı olarak gelişen göç hareketleri temelde ülkenin mevcut siyasal, ekonomik ve toplumsal dinamiklerine bağlı ortaya çıkmaktadır. Bilakis dünya basın özgürlüğünde 180 ülkenin bulunduğu listede 176. sırada yer alan İran (Statebase, 2025), 156 ülkenin yer aldığı demokrasi indeksinde 144. (statebase, 2024), 182 ülkenin bulunduğu yolsuzluk indeksinde 153. (Statista, 2025), 163 ülkenin bulunduğu küresel barış indeksinde ise 142. sırada yer almaktır (Institute for Economics & peace, 2025) Dışarıya doğru göç hareketlerini kaçınılmaz kılan bu veriler, diğer baskı araçlarıyla da birleşince birçok kişi için göç, tercih olmaktan çıkıp zorunlu bir seçenek haline gelmektedir. Bu anlamda etnik ve dini azınlıkların sürekli baskı altına alınması, muhaliflerin bastırılması, ifade özgürlüğünün kısıtlanması, kadınların toplumsal hayattan dışlanması ve ABD ile Avrupa'nın ekonomik yaptırımlarının derinleşerek devam etmesi göçün devam edeceğine işaret etmektedir. Öte yandan 13 Haziran 2025 ve 28 Şubat 2026'da başlayan ABD-İsrail saldırılarında sivil altyapının ciddi zarar görmesi ve bölgesel

istikrarsızlıklar, göçün daha da hızlanacağını göstermektedir. Bu saldırılar sonucunda rejim değişikliği gerçekleşmese de ülke ekonomisi başta olmak üzere birçok kamusal hizmette ciddi zararlar meydana gelmiştir. Dolayısıyla hem rejimin baskıları hem de dışarıdan yapılan müdahaleler, İran'da yaşamı her geçen gün daha da zorlaştırarak göçe zemin hazırlamaktadır. Sonuç olarak İslam Devrimi'nin yarattığı siyasal dönüşüm, Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere Batılı devletlerin uyguladığı siyasi ve ekonomik yaptırımlar, İran-Irak Savaşı ve bunlara eşlik eden sosyoekonomik sorunların bileşkesi olarak göçün belirgin biçimde arttığı (Dastjerdi, Olson ve Ogilvie, 2012) gelecekte de devam edeceği öngörülmektedir.

3. Yöntem

Bu çalışma, İranlı göçmenlerin sınır aşan ağları ve söz konusu ağların göç sürecindeki rolünü ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma tasarımına dayanan çalışmada, sosyal ağların Van'a göç etmiş İranlıların deneyimlerini nasıl şekillendirdiği ve göç sürecinde nasıl bir rol aldığı sorusuna cevap aranmıştır. Başka bir ifadeyle İranlıların gerek ülkelerinden çıkış sürecinde gerek Van'a ulaşma ve bekleme sürecinde, gerekse de bundan sonraki hayatlarında sosyal ağların rolünü tespit etmek, katılımcıların deneyimlerini anlamlandırmak ve ayrıntılı bir şekilde açıklamak amaçlanmıştır. Bu amaca binaen farklı inanç, etnik ve kültürel geçmişe sahip 35 İranlı ile yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan derinlemesine mülakatlar aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Büyük oranda amaçlı örneklem yöntemiyle seçilmiş olan katılımcılar, araştırma problemine cevap verebileceğine inanılan kişilerden oluşturulmuştur. Söz konusu katılımcılara ulaşmak için ise daha önce onlarla çalışmış kişilerden, STK temsilcilerinden, onlara iş sağlayan işletme sahiplerinden ve arkadaş ortamından destek alınmıştır. Yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan mülakatlar, ortalama 40 dk. ile 2 saat 20 dk. kadar sürmüştür. Mülakatlarda katılımcıların göç öncesi, göç süreci ve bundan sonraki hayatlarında sosyal ağları nasıl oluşturdukları ve ağlardan ne düzeyde yararlandıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Görüşmelerde Türkçe, Farsça, Kürtçe ve İngilizce dilinde mülakatlar yapılmış olup bazı katılımcıların Türkçeyi bilmemesinden dolayı tercümanlardan dil desteği alınmıştır. Mülakatlarda etik kurallara dikkat edilmiş, katılımcıların onayı alınmış ve doğrudan isimler yerine kodlar tercih edilmiştir. Elde edilen veriler, nitel analiz programı olan Maxqda aracılığıyla deşifre edilmiş ardından kod, kategori ve tema haline getirilerek sınıflara ayrılmıştır. Bu vesileyle temaların mülakatlardan elde edilen verilerden ortaya çıkması sağlanmıştır. Elde edilen mülakat kesitleri daha sonra çalışmanın uygun yerlerinde kullanılmıştır.

4. Alan Araştırması Bulguları

Alan araştırmasında elde edilen bulgular, özellikle kabul alarak dünyanın farklı bölgelerine yerleşen İranlı göçmenlerin, sonradan gelecek olanlara üç aşamada destek sunduğunu göstermektedir. Bu destekler; İran'dan çıkış süreci, Van'a varış ve bekleme süreci ile Van'dan ayrılarak varış ülkesine ulaşma ve yerleşme süreci şeklinde ortaya çıkmaktadır. Her aşamada farklı biçimlerde devreye giren bu ağların rol ve önemini daha iyi anlayabilmek adına, söz konusu süreçlerin mülakat bulguları eşliğinde ayrı başlıklar altında ele alınması uygun görülmüştür.

4.1 İran'dan Çıkışta Göçmen Ağlarının Rolü ve Önemi

İran'dan çıkış sürecinde göçmen ağlarının varlığı, birçok birey için hayati bir önem taşımaktadır. İran'da her yıl çok sayıda kişi, gerekçesi açıklanmaksızın gözaltına alınmakta; bazı kişiler ailelerinden habersiz biçimde idam edilmekte; binlerce kişi ise bu korku ve belirsizlik ortamı nedeniyle ülkesini terk ederek yurt dışına çıkmaktadır. Baskı, şiddet, ayrımcılık ve ekonomik sorunların süreklilik arz ettiği bu bağlamda, söz konusu uygulamalar göç eyleminin devamlılık kazanmasına yol açmaktadır. Bu süreçte bireylerin İran'dan nasıl çıkacakları, kimlerle temas kuracakları, sürecin hangi aşamalardan geçeceği ve hangi mercilere başvurulması gerektiğine dair bilgilerin önemli bir kısmı, daha önce göç etmiş kişiler aracılığıyla edinilmektedir. Bu ağlar, potansiyel göçmenler açısından hem belirsizlikleri azaltmakta hem de göç sürecine ilişkin maddi ve manevi maliyetlerin düşürülmesine katkı sunmaktadır. Bu durum, daha sonra göç etmeyi düşünen bireyler için de bir referans noktası oluşturmakta ve göç kararını teşvik edici bir unsur olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda hem İran içinde hem de İran dışında tanıdıkları bulunan bireylerin, ağlar aracılığıyla bir yandan göçe yönelik hazırlıklarını sürdürdükleri, diğer yandan olası riskler karşısında hızlı ve pratik biçimde harekete geçebildikleri tespit edilmiştir.

Göçmenler açısından ağların devreye girdiği ilk yer, göç sürecine ilişkin bilgi edinme aşamasıdır. Göçmenler, çevrimiçi gruplar ve kişisel bağlantılar aracılığıyla göçün maliyet ve faydalarını karşılaştırabilir, tavsiyeler alabilir ve olası yolculukları ile varış noktaları hakkında beklentiler geliştirebilirler (Dekker, Engbersen ve Faber, 2016; Dekker ve Engbersen, 2014) İran'da da başta gençler olmak üzere çok sayıda bireyin, ülkeden ayrılma ihtimalini sürekli canlı tuttuğu ve bu olasılığa göre yaşamını şekillendirdiği görülmüştür. Bu bağlamda, yurt dışına çıkıldığında sosyal ve kurumsal hayatta karşılaşılabilecek zorlukları azaltmak amacıyla bireylerin hem hazırlık yaptıkları (dil öğrenmek gibi) hem de ülke dışında yaşayan kişilerle iletişimlerini sürdürmeye çalıştıkları belirlenmiştir. Bu iletişim, yalnızca bilgi edinme amacıyla değil; aynı zamanda deneyim aktarımı, yönlendirme ve destek mekanizmalarının kurulması açısından da işlev görmektedir. Örneğin K-16 adlı katılımcı, yurt dışına giden akrabalarından edindiği bilgiler doğrultusunda göçe ilişkin karar sürecini şu sözlerle ifade etmiştir:

> *25 yıl önce dayım çıktı Pakistan'a gitti, oradan Avustralya'ya geçti. Ondan Avustralya hakkında bir şey öğrendim sonra annem ve kardeşim İran'dan çıktı onlardan bir şeyler öğrendim. O zamanlar insanlar maksimum 3 yıl kalıyorlardı. Ben de dedim ki o kadar zor koşullar ve tehditler altında yaşıyoruz. Bari gideyim 3 yıl orada kalırım ondan sonra insan haklarını savunan bir yere giderim (***K-16, 43, Kadın, Lise Mezunu***).*

Katılımcının ifadeleri incelendiğinde, öncü göçmenlerden edinilen bilginin göç etme kararında belirleyici bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Daha önce göç etmiş olanlardan edindiği deneyimler aracılığıyla katılımcının hem göçe ilişkin motivasyonunun arttığı hem de süreç hakkında somut bilgiler edinerek geleceğe dair bir plan oluşturduğu görülmektedir. Bu bağlamda daha önce göç etmiş bireylerin, sonradan göç etmeyi düşünenler için yalnızca birer örnek teşkil etmediği; aynı zamanda izlenecek yol ve yöntemler hakkında bilgi sundukları, kendi deneyimlerini aktararak belirsizlikleri ve olası maliyetleri azaltan bir işlev üstlendikleri anlaşılmaktadır. Katılımcının *"O zamanlar insanlar maksimum 3 yıl kalıyorlardı*" ifadesi de henüz İran'da bulunduğu dönemde öncü göçmenlerle iletişim halinde olduğunu ve sürecin

işleyişine dair bilgi edindiğini göstermektedir. Bu yönüyle katılımcının, göç etmeden önce sahip olduğu sosyal ağlar sayesinde göç sürecini aşamalı bir strateji çerçevesinde planladığı görülmektedir.

Sosyal ağlar, bilgi sağlamanın yanı sıra olası risk ve tehditleri minimize ederek göç sürecini daha yönetilebilir ve öngörülebilir hale getirebilmektedir. Söz konusu ağlar, krizler sırasında hızlı iletişimi, karşılıklı desteği ve koordineli koruyucu önlemleri kolaylaştırarak riskleri ve tehditleri en aza indirmeye yardımcı olmaktadır (Fischer, 2018; Morsut, 2021). Örneğin uçak mühendisi olan ve İran'da büyük bir şirkette yönetici pozisyonunda çalışan K-8'in, sahip olduğu sosyal çevrenin İran'dan çıkış sürecine etkisi bu duruma örnek teşkil etmektedir:

> *…Sonra çıkıp geldik bir komutan sağ olsun o yardımcı oldu. Bizim orada çevremiz çok genişti. Bizi sınırdan kendi kimliği ile geçirdi. Dedi ben size yardım edeceğim ama gittikten sonra ne siz beni tanıyorsunuz ne de ben sizi. (***K-8, 42, Kadın, Lisansüstü***).*

Bu ifadelerde resmi mekanizmaların yanı sıra gayri resmî mekanizmaların da göç sürecinde belirleyici bir rol oynadığı ve bireylerin sahip oldukları sosyal sermayenin İran gibi bir bağlamda kimi zaman hayati önem taşıdığı görülmektedir. Komutanın, kendi inisiyatifi ve kimliği aracılığıyla aileyi sınırdan geçirmesi, hukuki prosedürlerden ziyade kişisel ilişkilerin ve sosyal ağların önceliklendirildiğini göstermektedir. Ayrıca kişisel ilişkilere dayanana yardım etme iradesinin sorumluluk üstlenmeye dönüşmediği *ne siz beni tanıyorsunuz ne de ben sizi* ifadelerinden anlaşılmaktadır. Sonuç olarak bu mülakat kesiti, bireysel ilişkilerin ve sosyal çevrenin, belirli durumlarda hukuki düzenlemelerin önüne geçebildiğini ortaya koymaktadır.

Göçmen ağlarının hayati biçimde devreye girdiği bir diğer durum ise araması bulunan kişilerin yakalanmadan hemen önce, bu bilgi ağları aracılığıyla bulundukları yerleri terk edebilmeleridir. Yapılan mülakatlarda, çok sayıda katılımcının, yakalanmalarına saatler kala edindikleri haberler sayesinde sınırın karşı tarafına geçmeyi başardıkları belirlenmiştir. İran'da politik faaliyetleri nedeniyle takibe alınan K-15 adlı katılımcının, rejim güçleri tarafından gözaltına alınmadan kısa süre önce bir arkadaşından aldığı telefonla nasıl kurtulduğunu anlatan ifadeleri de bu duruma örnek teşkil etmektedir.

> *Gece ben saat 11'de evde oturmuştum yemek yiyecektim. Bir telefon geldi baktım gizli numara. Cevap verdiğim gibi dedi ki ne bir şey sor ne de iste. Üstüne bir şey giy ayakkabını giy dışarı çık evi terk et. Yarım saat sonra iki araba ful polis geliyor dedi. Dedim siz… dedi hiçbir şey sorma. Dediklerimi yaptın kurtuldun yapmadın direk idam. Ben çıktım bizim evin karşısında boş bir arazi vardı. Orada inşaat malzemelerinin arasına kendimi gizledim. Bir süre polisler geldi evi kuşattı. Kimse fark etmesin diye araçların farlarını bile kapatmışlardı. Velhasıl ben kaçtım. Sormuşlar K-15 nerede diye. Bizimkiler de iş sebebiyle Urmiye'ye gitmiş iki gündür eve gelmemiş demiş (***K-15, 43, Erkek, Lise Mezunu***).*

Katılımcının sahip olduğu sosyal ağların erken uyarı işlevi görerek, rejim güçlerinin müdahalesini önlediği ve yakalanmaktan kurtulmasında rol aldığı anlaşılmaktadır. K-15'in deneyimi, bu ağların yalnızca bilgi aktaran yapılar olmadığını, aynı zamanda koruyucu ve yönlendirici bir işlev üstlendiğini de ortaya koymaktadır. Bu yönüyle söz konusu ağlar,

bireyler arasında kurulan dayanışmanın somut bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcının kaçış sürecinde askerleri yanıltmak amacıyla Urmiye'ye gittiğini söylemesi, izini kaybettirmeye yönelik bilinçli bir strateji izlediğini göstermektedir. Bu söylem, aynı zamanda sonraki aşamalara ilişkin planlamanın da bir parçası olarak değerlendirilebilir. İzini kaybettirmeye yönelik bu hareket, katılımcının kaçış sürecini aşamalı bir şekilde kurguladığını ve bir sonraki adımı devreye soktuğunu göstermektedir. Aynı katılımcının aşağıdaki ifadeleri, söz konusu planın devamına ışık tutmaktadır.

> *Sonra bir arkadaşı aradım. Dedim hem benzin hem de LPG'ni doldur gel beni al. Verdiğim noktada gece saat 3'te buluştuk. Dedim beni Xoy'a götür ve bana bir kaçakçı bul, benim bu gece İran'dan çıkmam gerekir. Onun telefonuyla bir kaçakçı bulduk ve saat sabah 4 -5 gibi ben Türkiye topraklarına geçtim. Özalp tarafında bir köye vardım. Dağların tamamını yürüyerek geçtik çok yorulduk. Adam dedi artık serbestin, istediğini yapabilirsin dedi. O da kaçakçı ve İranlı ama Türkiye'yi çok iyi biliyor. Onun tanıdığı bir aile evine geçtik (***K-15, 43, Erkek, Lise Mezunu***).*

Katılımcının devam eden ifadelerine bakıldığında, ilk telefonla yakalanmaktan kurtulduğu, ardından gelen ikinci telefonla ise Türkiye tarafına geçiş yaptığı anlaşılmaktadır. Bu süreçte görünür olmayan ancak işlevsel bir destek ağının devrede olduğu ve bu sayede güvenli bir çıkışın mümkün hale geldiği görülmektedir. K-15'in gece saatlerinde arkadaşına ulaşarak onun aracını kullanması ve bu yolla bir göçmen organizatörüne erişmesi, ağların yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda somut bir lojistik destek sunduğunu göstermektedir. Ulaşım desteği sağlayan arkadaşın, aynı zamanda K-15 ile organizatör arasında aracılık yaparak bağlantı kurduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, ağların göç sürecinde köprü işlevi üstlendiğini ortaya koymaktadır. Kaçakçının K-15'i Türkiye tarafında tanıdığı bir eve yönlendirmesi ise sınır aşan ilişkilerin varlığına işaret etmektedir. Bu bağlamda organizatörün coğrafyaya hâkim olması, güzergâhları bilmesi ve bireyleri belirli adreslere yönlendirmesi, göç sürecinin aşamalı biçimde ilerlediğini ve farklı kişiler tarafından, sınır ötesi bir koordinasyon içinde yürütüldüğünü göstermektedir. Yapılan bilimsel çalışmalarda da güvenilir kaynaklar ve çeşitli kanallar, tehlikeli güzergâhlar ve koşullar hakkında zamanında uyarılar sağlayarak bireylerin daha güvenli kararlar almasına ve potansiyel olarak hayatlarını tehdit eden durumlardan kaçınmasına imkân tanıdığını ortaya koymuştur (Zijlstra ve Liempt, 2017).

Sonuç olarak İran'dan çıkış sürecinde sosyal ağların önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Bu ağlar, bazı katılımcılar için yalnızca bilgi paylaşımıyla sınırlı kalırken, bazıları için maddi destek, yönlendirme ve lojistik yardım gibi çok boyutlu işlevler üstlenmektedir. Bu çerçevede, göçmen ağlarının İran'dan ayrılma sürecinde bireylerin hareket kabiliyetini artırdığı ve sürecin farklı aşamalarında belirleyici olduğu anlaşılmaktadır.

4.2 Van'a Varış ve Bekleme Sürecinde Göçmen Ağlarının Rolü ve Önemi

İranlı göçmenlerin sahip oldukları sosyal ağların belirgin biçimde devreye girdiği bir sonraki yer, İran sınırlarının aşılmasının ardından ulaşılan Van kenti olmaktadır. İran'dan Van'a gelen göçmenler, yalnızca mekânsal bir yer değişikliği yaşamamakta; aynı zamanda sahip

oldukları sosyal çevreyi, düzenli yaşam pratiklerini ve maddi-manevi birçok imkânı geride bırakmaktadır. Bu nedenle yeni bir yaşam kurma sürecine giren bireyler, hayatta kalma ve yeniden tutunma noktasında destek mekanizmalarına ihtiyaç duymaktadır. Van'a ulaşan göçmenler için iltica başvurusunda bulunma, sosyal çevre oluşturma, iş ve konut bulma gibi pek çok konuda göçmen ağları işlevsel hale gelmektedir. Bu ağlar aracılığıyla göçmenler, karşılaşabilecekleri riskleri sınırlayarak sosyal hayata daha hızlı uyum sağlamakta ve güven temelli bir destek sisteminin parçası haline gelmektedir. Bu yönüyle göçmen ağları, yeni gelen bireylerin sosyal, ekonomik ve psikolojik açıdan direnç geliştirmelerine, yeni yaşam koşullarına uyum sağlamalarına ve toplumsal hayata katılımlarına zemin hazırlamaktadır. Alan araştırması kapsamında gerçekleştirilen mülakatlarda da söz konusu ağların bu süreçteki rolü açık biçimde ortaya konulmuştur. Katılımcılara ait aşağıdaki ifadeler de bu durumu daha net biçimde ortaya koymaktadır:

> *Van'da arkadaşım vardı. O çağırmıştı onun aracılığıyla Van'a geldim. Van hakkında bir bilgim yoktu (***K-14, 25, Erkek, Lise Mezunu***).*
> *Daha önce Van ile ilgili hiçbir bilgim yoktu. İran dışına bile çıkmamıştım. Ben bütün şeylerimi daha önce Van'da yaşayan nişanlım ile görüşüyordum ona danışıyordum. Ondan fikir alıyordum (***K-31, 30, Erkek, Lise Mezunu***).*

Katılımcıların anlatıları incelendiğinde, ortak paydanın göç kararı öncesinde çevrelerinden edindikleri bilgi olduğu görülmektedir. Bu bağlamda K-14 adlı katılımcının, doğrudan arkadaşının daveti üzerine Van'a geldiği ve göç kararını tetikleyen temel unsurun arkadaşı olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcının Van hakkında önceden herhangi bir bilgiye sahip olmaması da bu durumu desteklemektedir. Arkadaşının Van'da yaşıyor olması, katılımcı açısından belirsizlikleri azaltmış ve olası risklerin daha yönetilebilir algılanmasına yol açmıştır. Benzer ifadelerin K-31 tarafından da dile getirildiği görülmektedir. Katılımcının nişanlısı gibi yakın bir kişiden bilgi alması, göç sürecinde kendisini psikolojik olarak daha güvende hissetmesine neden olmuştur. Özellikle daha önce İran dışına hiç çıkmamış olmasına rağmen nişanlısına danışarak ülkeyi terk etmesi, sosyal ağların göç kararındaki belirleyici etkisini ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle bilginin kaynağının güven duyulan yakın bir kişi olması, bilginin doğruluğunu ve güvenilirliğini sorgulamayı büyük ölçüde gereksiz kılmıştır. Bu durum, göçün bireysel bir karardan ziyade yakın ilişkiler aracılığıyla şekillenen kolektif bir karar süreci olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle her iki katılımcının da göç kararını tek başına değil, çevresindeki kişilere danışarak aldığı görülmektedir. Güven duyulan bu kişilerin yönlendirmesi, Van'a göç etme kararının şekillenmesinde kritik bir rol oynamıştır.

Öte yandan göçmen ağlarının yalnızca bilgi sağlama noktasında değil, aynı zamanda konaklama ihtiyacının karşılanmasında da belirgin biçimde öne çıktığı tespit edilmiştir. Aşağıda yer verilen mülakat kesitlerine bakıldığında, özellikle yeni gelen göçmenlerin barınma sorununu aşmak için sosyal ağlardan yararlandıkları açıkça görülmektedir.

> *Geldiğimizde ilk evimizi bulmamızda kilisede çalışan bir arkadaşımız yardımcı olmuştu. Tabi o kabul alıp gitti Van'dan (***K-9, 40, Erkek, Lisans Mezunu***).*
> *Ben buraya geldiğimde oğlum 7 yaşındaydı. Benim burada yaşayan Hoy'dan bir arkadaşım vardı. Onlar bana burada otogar tarafında ev tuttular. Ben eve geçtikten sonra 3 ay evden hiç çıkmadım (***K-3, 38, Kadın, Lisans Mezunu***).*

*Geldiğim ilk günler çok zordu. Dil bilmiyordum, kimseyi tanımıyordum, param yoktu. Oldukça zor geçti. Geldiğim ilk günlerde 3 gün bir arkadaşımın evinde kaldık. Bize bir ev kiraladı (***K-19, 55, Erkek, İlkOkul***).*

Göçmenlerin bilmedikleri ve tanımadıkları bir ülkeye yerleştiklerinde karşılaştıkları ilk ve en temel sorunlardan biri, barınacakları güvenli bir yer bulmaktır. Özellikle sosyal çevreden yoksun olan ve ekonomik açıdan yeterli finansmana sahip olmayan bireylerin bu aşamada ciddi güçlükler yaşadığı bilinmektedir. Bu bağlamda İranlı göçmenlerin önemli bir kısmının, yeterli maddi kaynağa sahip olmasalar dahi edindikleri sosyal ağlar sayesinde konaklama sorununu aşabildikleri ve ilk varış yeri olan Van'da yaşayabilecekleri olası riskleri asgari düzeye indirdikleri görülmüştür. Devlet kurumlarından ya da resmi yardım mekanizmalarından yararlanmak yerine, daha önce Van'a gelmiş olan öncü göçmenler üzerinden barınma ihtiyacını karşılayan İranlıların, bu süreçte pratik ve hızlı çözümler ürettikleri anlaşılmaktadır. Bu ilişki biçimi, resmi ve kurumsal destekten ziyade sosyal ağların; aile, akrabalık ve dostluk ilişkilerinin göç sürecindeki belirleyici rolünü açıkça ortaya koymaktadır. K-9 örneğinde yine sosyal ağların devreye girdiği ancak diğer katılımcılardan farklı olarak bu rolü kilise gibi dini bir kurumun üstlendiği görülmektedir. Katılımcının kilise ile kurduğu bağ, akraba ve arkadaş ilişkilerinin yanı sıra dini kurumların da göçmenler açısından yol gösterici ve destekleyici bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Bir yandan konaklamaya ilişkin sorunları çözerek maddi ve mekânsal riskleri azaltan kilise, diğer yandan dini kimlik üzerinden bir dayanışma alanı yaratarak sosyal ve mekânsal uyuma katkı sağlamaktadır. Sosyal ağların göçmenler açısından taşıdığı önem, K-3'ün kullandığı "*Ben eve geçtikten sonra üç ay evden hiç çıkmadım*" ifadesinde de açıkça görülmektedir. Bu sözler, göçmenin yaşadığı yalnızlık, korku ve savunmasızlık hissini yansıtmakta; aynı zamanda sosyal destekten yoksun olmanın bireyi nasıl içe kapanmaya zorladığını göstermektedir. Dil bilmemek, çevreyi tanımamak ve sosyal ilişki ağlarından mahrum olmak, göçmenlerin kendilerini adeta kapalı bir alana hapsetmeleriyle sonuçlanabilmektedir. K-3'ün deneyimi bu duruma somut bir örnek sunmaktadır. Benzer şekilde K-19'un kullandığı "*Dil bilmiyordum, kimseyi tanımıyordum, param yoktu"* ifadeleri, göçmenlerin ilk dönemlerde karşılaştıkları çok boyutlu sorunlara ışık tutmaktadır. Ancak aynı katılımcının sahip olduğu sosyal ağlar sayesinde bir arkadaşının evinde kısa süreliğine kalabilmesi ve sonrasında yine bu ağ aracılığıyla kiralık bir ev bulabilmesi, göçmen ağlarının hayati önemini açıkça ortaya koymaktadır. Sonuç olarak göçmenlerin sahip oldukları sosyal ağlar, barınma sorununu görece kolay bir biçimde çözmelerine olanak tanımakta; maddi açıdan kısa süreli de olsa bir rahatlama sağlamanın yanı sıra psikolojik olarak kendilerini daha güvende hissetmelerine katkı sunmaktadır.

Göçmenler açısından hayati öneme sahip olan sosyal ağların devreye girdiği bir diğer alan ise iş ve istihdam sürecidir. Göçmenler, gittikleri ülkede yerel işgücü piyasasının işleyişine, hangi sektörlerde istihdam imkânı bulunduğuna, çalışma koşullarına ve ücret düzeylerine ilişkin çoğu zaman yeterli bilgiye sahip değildir. Bu noktada sosyal ağlar, göçmenler için adeta bir rehber işlevi görmekte; yerel iş piyasasına dair bilgilerin edinilmesi, istihdam olanaklarına erişim ve çalışma koşullarının öğrenilmesi büyük ölçüde bu ağlar aracılığıyla mümkün hale gelmektedir (Calvó-Armengol ve Jackson, 2004). Dil yetersizliği, bürokratik engeller ve kurumsal işleyişe dair bilgi eksikliği, göçmenlerin iş bulma sürecini zorlaştıran başlıca etkenler arasında yer almaktadır. Bu nedenle sahip olunan sosyal ağlar ve referans ilişkileri, göçmenlerin iş bulabilmeleri ve ekonomik olarak hayata tutunabilmeleri açısından

kritik bir rol üstlenmektedir. Yapılan saha araştırmasında, çok sayıda İranlı göçmenin iş ve istihdam olanaklarına sosyal ağlar sayesinde eriştiği tespit edilmiştir. Katılımcılara ait aşağıdaki mülakat kesitlerine bakıldığında, göçmen ağları ile iş bulma süreçleri arasındaki bu güçlü ilişkiyi daha somut bir şekilde görmek mümkündür.

> *Ben İran'da da Na**r'i tanıyordum. Buraya geldiğimde Na**r'in de burada olduğunu bilmiyordum. Bir arkadaşımla sokakta gezerken bir anda Na**r'i gördüm. Orada, Na**r sen burada turist misin? Yok, mülteciyim dedi. Dedim işim yok iş bakıyorum. Numaralarımızı paylaştık birbirimizle ondan 1 hafta sonra beni aradı gel iş var dedi. Öyle başladım işte (***K–32, 45, Erkek, Lise Mezunu).***
> *Bu işi de İranlı bir arkadaşım sayesinde buldum. İşten memnun değilim. Mesela yazın 7–8 bin (Asg. Ücr: 17000) TL kazanıyorum ama kışa geçince daha az kazanıyorum (***K–20, 35, Erkek, Lisansüstü***).*
> *Biz buraya geldiğimizde bize bir ev ayarladı, her şey hazırdı. Dil kursunda direk işe başladım. Tanıdığı bir İngilizce öğretmeni aracılığıyla gittim test oldum kazandım ve başladım. Sonra o paraları geri verdim. Çünkü o (erkek arkadaşı) bizim için çok harcama yapmıştı (***K–4, 39, Kadın, Lisans Mezunu***).*

Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak sosyal ağların iş bulma ve ekonomik destek açısından önemini anlamak mümkündür. Tüm ifadelerin ortak noktasını daha önce göç edenler sayesinde iş bulma mekanizması ile ekonomik destek oluşturduğu görülmektedir. Örneğin İran'da tanışan K-32 ile arkadaşının Van'da birbirlerine destek olması ve mevcut iş olanaklarını bu vesileyle değerlendirmesi bu durumun örneğini oluşturmaktadır. Benzer durumun K-20 ve K-4 için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Her iki katılımcının da yine sahip oldukları ağları vesilesiyle iş buldukları görülmüştür. Örneğin K-4'ün bu yolla hem iş hem de ev sorununu ortadan kaldırdığı anlaşılmaktadır. Sonuç olarak bu 3 örnek, Van'a göç etmiş olanların sahip oldukları sosyal ağlar sayesinde iş edinmeleri ile ekonomik destek sürecindeki rollerini göstermektedir. Bu bağlamda sosyal ağların güvene ve referansa dayalı bir şekilde ekonomik ve lojistik destek sağladığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak göçmen ağlarının yeni gelenler için çok farklı alanlarda devreye girdiği ve hayatlarını kolaylaştırarak tutunmalarına yardımcı olduğu tespit edilmiştir. Yeni gelenler arasında özellikle ekonomik sermayeden yoksun olanların bu ağ sayesinde hayati derecede öneme sahip iş bulma ve konaklayacak yer edinmede destek aldıkları belirlenmiştir. Bu yönüyle akraba, arkadaş ya da çevreden tanıdıkların öncü göçmen olarak Van'a gelmiş olmaları sonradan gelenlere ekonomik, lojistik ve psikolojik alanlarda destek sundukları, katılımcıları yeni topluma hazırladıkları ve uyumlarını kolaylaştırdıkları görülmektedir.

4.3 Van'dan Çıkış ve Varış Ülkesine Yerleşme Konusunda Göçmen Ağlarının Rolü ve Önemi

İran'dan çıkış ve Van'a yerleşme süreci kadar, Van'dan hedef ülkelere yönelme ve varış ülkesinde yerleşme aşamasında da göçmen ağlarının belirleyici rol oynadığı görülmektedir. Van, bir yandan İranlı göçmenlerin ulus sınırlarını aşarak ulaştıkları ilk güvenli durak niteliği taşırken, diğer yandan uluslararası sınırlara doğru ilerlemek isteyen göçmenlerin ağlarını en yoğun biçimde devreye soktukları merkezlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu

kentte bulunan göçmenlerin bir kısmı, yurt dışında yaşayan akraba, arkadaş ya da tanıdıkları aracılığıyla süreci karşı taraftan takip etmekte ve yasal sürecin hızlanmasına yönelik girişimlerde bulunmaktadır. Bir diğer kesim ise göçmen organizatörlerine yine bu ağlar vasıtasıyla ulaşmakta, görece daha güvenli güzergâhları belirlemekte ve göç eyleminin ekonomik maliyetini düşürmeye çalışmaktadır. Göçmenlerin kabul alıp almayacakları ya da kabul alsalar dahi hangi zaman diliminde hedef ülkeye yerleşebilecekleri konusundaki hukuki belirsizlik, bireyleri yalnızca resmi kanallara değil aynı zamanda gayri resmî mekanizmalara da yönlendirmektedir. Ancak tercih edilen yol her ne olursa olsun, bu süreçte akraba, hemşeri ya da tanıdıkların sağladığı sosyal ağların hayati bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Zira bu ağlar hem belirsizliği azaltan bir bilgi kaynağı hem de süreci daha iyi yönetilebilir kılan bir destek mekanizması olarak işlev görmektedir. Bu yönüyle ağlar, yalnızca fiziksel bir geçişi değil, aynı zamanda sosyal ve kurumsal hayata dâhil olmayı da mümkün kılmaktadır.

Mülakat kesitleri incelendiğinde, göçmenlerin daha önce göç etmiş olan öncü bireylerden çok yönlü destek aldıkları görülmektedir. Bu desteklerin özellikle üç alanda yoğunlaştığı tespit edilmiştir: göç sürecine ilişkin bilgi paylaşımı, varış ülkesindeki hukuki sürecin ve dosya takibinin yürütülmesi ile aile birleşimi ya da yakın çevrenin yanına alınmasına yönelik hukuki zeminin oluşturulması. Bu durumu somut biçimde ortaya koyan örneklerden biri K-11 adlı katılımcının ifadeleridir. Katılımcının akrabalarının Avustralya'ya daha önce göç etmiş olması, kendisi için hem bilgiye erişim hem de psikolojik güvence sağlamıştır. K-11'in ifadelerinden, dosyasının hangi aşamada olduğunu akrabaları aracılığıyla öğrendiği, sürece dair belirsizlikleri bu sayede azalttığı ve kabul alması durumunda varış ülkesinde barınma, yönlendirme ve uyum konularında destek göreceğini bildiği anlaşılmaktadır.

> *Süreci akrabalarım aracılığıyla takip ediyorum. Zaten olursa da sponsor olarak onlar maddi manevi her şekilde destek olacaklar. Şuan Avustralya için başvurmuşum bekliyorum. Bunların yabancı şubeyle ilişkisi yok. Direk Birleşmiş Milletlerin ilgilendiği bir dosya (***K-11, 27, Erkek, Lise Mezunu***).*

Katılımcının ifadelerine bakıldığında sahip olunan ağların, göçün planlanma aşamasından 3. ülkelere yerleşme sürecine kadar etkili olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcının akrabalarının Avustralya'da bulunması, göç eyleminin aileden gelen bir süreç olduğunu ve aynı zamanda sonradan gelenler için maddi ve manevi destek sağladığını göstermektedir. Bu anlamda K-11'in, göç politikasındaki değişiklikleri ve dosyasıyla ilgili gelişmeleri akrabalarından öğrenmesi, ağların bilgilendirme ve yönlendirme işlevini ortaya koymaktadır. Bürokratik sürece ilişkin bilgilendirmenin yanı sıra sponsor olarak da bu kişilerin devreye girmesi, aynı zamanda maddi anlamda güvence sağladıklarını göstermektedir. Bu durum, bir dayanışma örneği oluşturmakla birlikte katılımcının kendini psikolojik ve ekonomik olarak daha güvende hissetmesini beraberinde getirmektedir. Sonuç olarak K-11'in dâhil olduğu ağın kendisine hem sürece dair bilgi sağladığı hem de psikolojik ve ekonomik katkı sunduğu belirlenmiştir. Göçmen için bilgi, maddi imkân ve göç fırsatı anlamına gelen ağlar, bir yandan fırsat kapısı olurken diğer yandan riskleri minimize eden bir işlev de üstlenmektedir. Göç sürecini hızlandıran bu yapı, aynı zamanda maliyetleri ve belirsizlikleri de olabildiğince azaltmaktadır. Bu anlamda yukarıda ifadeleri bulunan katılımcı gibi diğer katılımcıların da benzer ifadeler kullandıkları ve süreci akrabaları aracılığıyla takip ettikleri görülmüştür:

> *Annem orada benim için iyi bir avukat tutmuş. Şimdilik cevap bekliyorum. Annem oranın durumundan haberdar. İnsanların Biden'den memnun olmadığını biliyor ve sürekli onlar üzerinde baskı kurarak beni almaya çalışıyor. Eğer bunlar dosyamı kabul etmezlerse bu sefer yakın akrabam yani kardeşim Almanya'dadır onun yanına gitmek istiyorum diyeceğim (***K-23, 32, Erkek, Lisansüstü***).*
> *Çok şükür görüşmeye gittikten sonra kabulümüzü aldık Kanada'ya gönderdik. Akrabalarımız oradan süreci takip ediyorlar. Biz şu an sadece konsolosluktan gelecek haberi bekliyoruz. 2-3 sene içerisinde Kanada'da olacağız (***K-13, 26, Kadın, Lisans Öğrencisi***).*

İki katılımcının ifadelerinden de anlaşıldığı üzere yurt dışında yaşayan akrabaların göçmenler için birçok konuda önemli roller üstlendiği görülmektedir. Katılımcıların da ifade ettiği gibi bu kişilerin varlığı yalnızca ekonomik destekle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda bilgilendirme, yönlendirme, göç süreci ve rotalarına ilişkin destekleri de kapsamaktadır. Bu bağlamda K-23'ün ifadelerine bakıldığında annesinin hem hukuki hem de maddi anlamda kendisine destek olduğu ve bu desteğin iyi bir avukat tutmak suretiyle sağlandığı anlaşılmaktadır. Bu durum, ekonomik ve sosyal sermayenin akrabalar üzerinden doğrudan devreye sokulduğunu göstermektedir. Annesinin ABD'de politik atmosferi takip etmesi ise bürokratik süreç kadar politik sürecin de izlendiğine işaret etmektedir. K-13'te de Kanada'ya yaptığı başvurunun akrabaları tarafından takip edilmesi, bilgi transferinin bu ağlar aracılığıyla sağlandığını göstermektedir. Göçmenlerin karşı tarafa dair bilgi edinmesinin zorluğu karşısında ağ sisteminin devreye girmesi bu noktada önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu sayede psikolojik olarak da kendilerini daha rahat hisseden göçmenler, "sadece konsolosluktan gelecek haberi" bekleyerek belirsizliğin yarattığı stresi azaltabilmektedir.

İran'da artık kültürel bir pratik haline gelen göçün, özellikle düzensiz göçün, öncü göçmenler sayesinde teşvik edildiği görülmüştür. Van gibi kentlerde uzun yıllar beklemek istemeyen göçmenlerin, düzensiz yollarla gitmiş öncü göçmenlerle iletişime geçerek organizatörlere nasıl ulaşacaklarına, ne kadar paraya ihtiyaç duyacaklarına, hangi ülke ve güzergâhların kullanılacağına ilişkin detaylı bilgi aldıkları belirlenmiştir. Göç eylemi ile başarı sağlamış öncü göçmenlerin, özellikle ekonomik kazanç ve statü elde etmiş olmaları durumunda bu deneyimlerinin çoğu insan için bir model oluşturduğu görülmektedir. Bu durum, her ne kadar zor olsa da düzensiz yolların aşılabileceğini ve dolayısıyla tercih edilebileceğini göstererek geride kalanların da bu yolları seçmesinde etkili olmaktadır. Yapılan saha çalışmasında kimi insanların İran'a hiçbir surette geri dönmeyeceklerini ifade ettikleri ve çok zor duruma düşmeleri halinde düzensiz yollarla akrabalarının yanına gideceklerini beyan ettikleri görülmüştür. Bu tercihlerin temelinde ise büyük ölçüde daha önce gidenlerin düzensiz yolları kullanarak göç etmiş olmalarının yattığı anlaşılmaktadır. Bu noktada K-16 ve K-23'ün kullandığı ifadelere bakıldığında bu sonuca ulaşmak mümkündür:

> *Ret gelirse kesinlikle geri dönmeyeceğim ya kaçak yollarla giderim ya da Avustralya'da bulunan akrabalarım bana kabul mektubu gönderirler o şekilde giderim. Şuan onun üzerine çalışıyorum. Kabul mektubu almaya çalışıyorum (***K-16, 43, Kadın, Lise Mezunu***).*
> *İranlı bir arkadaş bu işi buldu bana. Nargileciydi kendisi. Dedim bana bir yardımcı lazım gel benimle birlikte çalışalım o şekilde başladım ama o arkadaşım şuan İngiltere'de. O da baktı ses seda yok kaçak olarak İngiltere'ye gitti. Benim dosyamdan da bir ses çıkmazsa muhtemelen ben de kaçak yollarla gideceğim (***K-23, 32, Erkek, Lisansüstü***).*

İki katılımcının ifadelerine bakıldığında sosyal ağların ilk yerleşme sürecinden sonra da devreye girerek göçmenlere kolaylık sağladığı anlaşılmaktadır. Göçmen ağlarının hem resmi hem de gayri resmi yönleriyle sürece dahil olduğu ve bu sayede göçün süreklilik kazandığı görülmektedir. Örneğin K-16 adlı katılımcının ifadelerine bakıldığında, kabul edilmemesi durumunda düzensiz yolları tercih edeceğini ya da Avustralya'daki akrabaları aracılığıyla Van'dan çıkacağını belirttiği görülmektedir. Bu ifadelere bakıldığında, akraba varlığının resmiyette mümkün olmayan düzenli yolları harekete geçirme potansiyeli taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu yönüyle sosyal ağların kurumsal süreçte aktif rol oynadığı, göç süresini kısalttığı ve bir katalizör işlevi gördüğü söylenebilir (Garip ve Asad, 2016). K-23'ün ifadelerinde ise ilk işini İranlı bir arkadaşı aracılığıyla bulması, göçmen ağlarının ilk varış noktasındaki klasik rolünü ortaya koymaktadır. Ancak aynı arkadaşının düzensiz yollarla İngiltere'ye gitmiş olması, bir açıdan K-23 için cesaretlendirici bir tutum ve referans olmuştur. Bir başarı olarak aktarılan bu eylem, aynı zamanda "o yapabildiyse ben de yaparım" düşüncesine yol açarak katılımcının da ifadeleriyle "Benim dosyamdan da bir ses çıkmazsa muhtemelen ben de kaçak yollarla gideceğim" sonucunu doğurmaktadır. Hatta saha çalışmasında kimi katılımcıların, daha önceki süreçte düzensiz yolları tercih etmedikleri için pişman oldukları belirlenmiştir. Bu pişmanlığın temelinde ise aile üyelerinin daha önce göç etmiş olması ve bu kişilerin deneyimlerine duyulan güvenin bulunduğunu söylemek mümkündür. Nitekim K-15 adlı katılımcının ifadelerine bakıldığında, ilkin yurt dışında yaşayan aile ve akrabalarına atıfta bulunduğu ve işlemlerinin bu kişiler sayesinde tamamlandığını belirttiği görülmektedir:

> *Abim Fransa'da, babam Danimarka'da amcam ise Norveç'te. Babam oradaki işlemlerimizi halletmişti. 2015 yılında sınır kapıları açılınca buradaki İranlıların çoğu gitti ama biz düzensiz gitmek istemedik çünkü vize geleceğini düşündük. Halen bu rüya içerisinde yaşıyoruz ama pert olduk perişan olduk burada (***K-15, 43, Erkek, Lise Mezunu***).*

Katılımcının ifadelerinden hayal kırıklığı okunsa da daha sonra yapılan görüşmelerde[1] bu kesimin düzensiz yollarla yurt dışına gittiği belirlenmiştir. Ayrıca göç eyleminin aile içerisinde yaygın bir vaka olduğu ve göçmen ağlarının bu süreci hem tetiklediğini hem de kolaylaştırdığını söylemek mümkündür. Katılımcının birçok Avrupa ülkesinde yakın akrabalarının bulunması, kendisini motive eden etmenlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Aile üyelerinin birçok konuda destek sunması, katılımcının üçüncü ülkelere yönelmesini beraberinde getirmektedir. Ancak aile üyeleri aracılığıyla 2015 yılındaki göçmen krizinde düzensiz yolları tercih etmediği anlaşılmaktadır. Çevresinden çok sayıda kişinin bu vesileyle yurt dışına gittiği, ancak kendisinin düzensiz yollarla gitmek istememesinden dolayı yaşadığı pişmanlığın ifadelerine yansıdığı görülmektedir. Buna karşın geçiciliğin uzaması ve belirsizlik durumu, katılımcıda "pert olduk, perişan olduk" sözleriyle ifade edilen bir sıkılma, psikolojik huzursuzluk ve yıpranmaya neden olmuştur. Bu uzun bekleme süreci, katılımcıların hayallerini sürekli bir sonraki güne ertelemelerine yol açmaktadır.

Genel olarak göçmen ağlarının Van'dan çıkış ve üçüncü ülkelere yerleşme sürecinde çok ciddi roller üstlendiği görülmektedir. Dosyalarının akıbetini büyük ölçüde öncü göçmenler üzerinden takip edebilen göçmenlerin, aynı zamanda maddi ve manevi birçok konuda destek aldıkları anlaşılmaktadır. Varış ülkesinde tanıdıklarının bulunması, göçmenler için bir güvence oluştururken psikolojik olarak da kendilerini daha rahat hissetmelerini sağlamaktadır.

Politik ve kurumsal süreci takip eden tanıdıkların ise bu vesileyle hem psikolojik destek sundukları hem de süreci hızlandırarak doğrudan katkı sağladıkları tespit edilmiştir.

Sonuç

1979 yılında İran'da meydana rejim değişikliği ve ardından dini temelli bir yönetimin başa geçmesi başta azınlıklar olmak üzere tüm kesimler üzerinde ciddi bir baskı ortamının oluşmasına yol açmıştır. Bu tarihle birlikte ülkeden çıkışlar hızlanmış başta ABD, Kanada ve Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere milyonlarca insan farklı ülkelere yönelerek yeni bir yaşam arayışına girmiştir. Son 35 yıllık süreçte politik, ekonomik ve toplumsal dinamiklerin etkisiyle sürekli göç veren ülkelerden biri olan İran, bu hareketlilik nedeniyle önemli bir diaspora oluşturmuş durumdadır. Zaman içerisinde gelişen bu durum, oldukça güçlü ve katmanlı sosyal ağların gelişmesini beraberinde getirmiştir. Bilgi akışı, yönlendirme, finansman sağlama ve göç sürecinin organizasyonu gibi konularda devreye giren ağların göç sürecinde üç temel aşamada rol oynadığı belirlenmiştir. Bunlardan ilki göç öncesi dönem, ikincisi göç süreci/esnası ve üçüncüsü ise göç sonrasında yerleşme ve uyum sürecidir.

Göç öncesi dönem, İranlıların ülkeden çıkmak için öncü göçmenlerin deneyim ve yönlendirmesinden yararlandığı süreci kapsamaktadır. Bu ilk aşamada potansiyel göçmenlerin, daha önce göç etmiş kişilerden edindikleri bilgiler doğrultusunda göç rotalarını öğrendiği; düzenli ya da düzensiz göç süreçlerine dair iletişim ve bilgi kanallarını geliştirdiği; gerekli durumlarda maddi destek aldıkları belirlenmiştir. Yakın olmasından dolayı Van'ı daha çok tercih eden İranlılar için sosyal ağlar, özellikle sınır geçiş pratikleri ve ilk varış noktasına ilişkin kritik bilgiler edinme noktasında devreye girerek belirsizlikleri azaltmakta ve göç sürecinin daha öngörülebilir bir zeminde ilerlemesi mümkün hale getirmektedir. Ayrıca hareketliliği teşvik eden bu durumun, göçe süreklilik kazandırdığı da görülmüştür. Bu şekilde Van'a daha önce gelmiş ve tanıdık edinen öncü göçmenlerin sonradan gelenleri Van'a çektikleri, potansiyel göçmenlerin göç kararlarını şekillendirdikleri belirlenmiştir.

İranlı göçmenler için ağların devreye girdiği sonraki aşamayı Van'a varış ve yerleşme süreci oluşturmaktadır. Bu süreçte ağların, başta maddi destek olmak üzere iltica başvurusu ve bürokratik sürecin takibi gibi bilgi akışı konusunda devreye girdiği belirlenmiştir. Ayrıca yeni bir yaşam kurma sürecine giren göçmenlerin iş ve barınma başta olmak üzere birçok konuda sosyal ağlardan destek aldıkları belirlenmiştir. Kente daha önce gelmiş olanların aktardıkları bilgi ve deneyimlerin, yeni gelenlerin karşılaşabilecekleri belirsizlikleri minimize ettiği ve sürecin daha kolay aşılabilir olmasına katkı sunduğu görülmüştür. Sonradan gelenler için destek mekanizması görevi gören sosyal ağların uyumu kolaylaştırdığı ve toplumsal hayata eklemlenmeyi hızlandırdığı belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle göçmen, sahip olduğu sosyal ağlar sayesinde göç sürecinde bir tür lojistik destek elde etmekte ve yolculuğunu daha kontrollü bir biçimde sürdürmesini mümkün hale getirmektedir. Bunun da göçmende psikolojik direnci arttırdığı, yeni ve zorlu yaşam koşulların uyum sağlamasını kolaylaştırdığı belirlenmiştir.

Göçmen ağlarının devreye girdiği son aşamayı ise Van'dan çıkış ve üçüncü ülkeye yerleşme süreci oluşturmaktadır. Her ne kadar göçmenler bu süreçten sonra doğrudan eylemde bulunan kimseler olmasalar da süreci takip etme ve bilgi edinme açısından sosyal ağlardan

önemli destekler almaktadır. Yurt dışında bulunan tanıdıkların, süreci hızlandırmak adına legal/illegal girişimlerde bulundukları ve bunu aktardıkları görülmüştür. Bir taraftan kişiyi daha önce deneyimledikleri göçmen organizatörlerine yönlendiren ağların bir taraftan da göçün ekonomik maliyetini düşürmek için finansal destek oldukları belirlenmiştir. Uzun bekleme sürelerinin göçmenleri zaman zaman göçmen organizatörlerine yönlendirdiği ve bu konuda yurt dışında bulunan akrabaların devreye girerek hem yönlendirmede bulundukları hem de göçün ekonomik maliyetini karşılamada destek oldukları görülmüştür. Ayrıca varış ülkesinde yaşayan öncü göçmenlerin, yeni gelenlere iş bulma, konaklayacak ev ayarlama, hukuki süreci takip etme ve bürokratik işlemleri yürütme gibi konularda rehberlik ettikleri bilinmektedir.

Göçmen ağlarının bu şekilde işlev görmesi, göçün süreklilik kazanmasına ve literatürde "zincirleme göç" olarak adlandırılan sürecin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Ağa dâhil olan her yeni göçmen, kendisinden sonra gelecek olanlar için bir referans noktası oluşturmakta ve göç hareketinin devamlılığını sağlamaktadır. Bu bağlamda Van'a her yıl çok sayıda İranlının gelmesi hem göçmen ağlarının genişlemesine hem de güçlenmesine katkı sunmakta; bu durum ise göçün süreklilik kazanmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak İran'da başlayıp Van üzerinden devam eden ve çoğu zaman üçüncü ülkelerde son bulan göç eyleminde sosyal ağların oldukça hassas alanlarda devreye girdiği, göç kararını şekillendirdiği ve süreci yönettiği görülmüştür. Bilgi, kaynak ve yönlendirme sağlayan bu yapının göçe süreklilik kazandırdığı ve eylemin bireyselden çıkarıp kolektif bir olguya dönüştürdüğü tespit edilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, bu çalışma kapsamında herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek / Hibe: Yazarlar, bu araştırmaya yönelik herhangi bir destek alınmadığını beyan eder.

Notlar

1 Katılımcı ile 04.05.2024 tarihinde tekrar görüşme gerçekleştirilmiş ve kişinin eşiyle birlikte düzensiz yollardan İngiltere'ye göç ettiği tespit edilmiştir. Bu göç eyleminde ise uzun süredir Van'da bulunmanın ve geçici yaşamlarının artık kalıcılaşmasının yarattığı psikolojinin ciddi oranda etkili olduğu belirlenmiştir.

Kaynakça

Akbari, H. (2021). Exploratory social-spatial network analysis of global migration structure. *Social Networks*, *64*, 181–193.

Azadi, P., Mirramezani, M., & Mesgaran, M. B. (2020). *Migration and brain drain from Iran* (Working Paper No. 9). Stanford Iran 2040 Project, Stanford University.

Bilecen, B., & Lubbers, M. J. (2021). The networked character of migration and transnationalism. *Global Networks*, *21*, 837–852. https://doi.org/10.1111/glob.12317.

Blumenstock, J. E., Chi, G., & Tan, X. (2025). Migration and the value of social networks. *The Review of Economic Studies*, *92*(1), 97–128. https://doi.org/10.1093/restud/rdad113.

Bozorgmehr, M. (1998). From Iranian studies to studies of Iranians in the United States. *Iranian Studies*, *31*(1), 4–30.

Calvó-Armengol, A., & Jackson, M. O. (2004). The effects of social networks on employment and inequality. *American Economic Review*, *94*(3), 426–454. https://doi.org/10.1257/0002828041464542.

Chaichian, M. A. (2012). The new phase of globalization and brain drain: Migration of educated and skilled Iranians to the United States. *International Journal of Social Economics*, *39*(1/2), 18–39.

Cohen, R. A., & Yefet, B. (2021). The Iranian diaspora and the homeland: Redefining the role of a centre. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *47*(3), 686–702. https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1605893.

Danzer, A. M., & Ülkü, H. (2011). Integration, social network and economic success of immigrants: A case study of the Turkish community in Berlin. *Kyklos*, *64*, 342–365. https://doi.org/10.1111/j.1467-6435.2011.00510.x.

Dastjerdi, M., Olson, K., & Ogilvie, L. (2012). A study of Iranian immigrants' experiences of accessing Canadian health care services: A grounded theory. *International Journal for Equity in Health*, *11*, 55. https://doi.org/10.1186/1475-9276-11-55.

Dekker, R., & Engbersen, G. (2014). How social media transform migrant networks and facilitate migration. *Global Networks*, *14*, 401–418. https://doi.org/10.1111/glob.12040.

Dekker, R., Engbersen, G., & Faber, M. (2016). The use of online media in migration networks. *Population, Space and Place*, *22*, 539–551. https://doi.org/10.1002/psp.1938.

Dekker, R., Engbersen, G., Klaver, J., & Vonk, H. (2018). Smart refugees: How Syrian asylum migrants use social media information in migration decision-making. *Social Media + Society*, *4*(1). https://doi.org/10.1177/2056305118764439.

Demir, E. (2023). Uluslararası göç teorileri üzerine sosyoekonomik bir değerlendirme. *Turkish Academic Research Review – Türk Akademik Araştırmalar Dergisi*, *8*(4), 1407–1428. https://doi.org/10.30622/tarr.1348918.

Esfandiari, H. (2018). Reform or revolution? Iran's path to democracy. *Foreign Affairs*, *97*(1), 143–149. http://www.jstor.org/stable/44822022.

Fischer, D. (2018). Social networking sites in the aftermath of a crisis — the enabling role for self-organization. *Proceedings of the 51st Hawaii International Conference on System Sciences*. https://doi.org/10.24251/hicss.2018.012.

Garip, F., & Asad, A. L. (2015). Migrant networks. In R. Scott & S. Kosslyn (Eds.), *Emerging trends in the social and behavioral sciences* (pp. 1–13). John Wiley & Sons. https://doi.org/10.1002/9781118900772.etrds0220.

Garip, F., & Asad, A. L. (2016). Network effects in Mexico–U.S. migration: Disentangling the underlying social mechanisms. *American Behavioral Scientist*, *60*(10), 1168–1193. https://doi.org/10.1177/0002764216643131.

Ghorashi, H., & Tavakoli, N. (2006). Paradoxes of transnational space and local activism: Iranians organizing across borders. *Focaal — European Journal of Anthropology*, (47), 90–102.

Institute for Economics & Peace. (2025). *Global Peace Index*. Retrieved March 30, 2026, from https://www.economicsandpeace.org/global-peace-index/.

January, B. (2008). *The Iranian Revolution*. Twenty-First Century Books.

Kaufmann, K. (2018). Navigating a new life: Syrian refugees and their smartphones in Vienna. *Information, Communication & Society*, *21*(6), 882–898. https://doi.org/10.1080/1369118X.2018.1437205.

Kotyrlo, E. (2020). Impact of modern information and communication tools on international migration. *International Migration*, *58*, 195–213. https://doi.org/10.1111/imig.12677.

Manchin, M., & Orazbayev, S. (2018). Social network and the intention to migrate. *World Development*, *109*, 360–374. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.05.011.

Martinez-Brawley, E., & Zorita, P. M.-B. (2014). The neglect of network theory in practice with immigrants in the Southwest. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, *41*(1). https://doi.org/10.15453/0191-5096.3836.

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, *19*(3), 431–466.

Minorty Right Group. (2018). *Right denied: Violations against ethnic and religious minorities in İran*. Retrieved April 29, 2026, from https://minorityrights.org/resources/rights-denied-violations-against-ethnic-and-religious-minorities-in-iran/.

Mobasher, M. M. (2012). *Iranians in Texas: Migration, politics, and ethnic identity*. University of Texas Press.

Morsut, C., Kuran, C., Kruke, B. I., Nævestad, T.-O., Orru, K., & Hansson, S. (2022). A critical appraisal of individual social capital in crisis response. *Risks, Hazards & Crisis in Public Policy*, *13*, 176–199. https://doi.org/10.1002/rhc3.12236.

Munshi, K. (2020). Social networks and migration. *Annual Review of Economics*, *12*(1), 503–524. https://doi.org/10.1146/annurev-economics-082019-031419.

Ramadan, R. (2017). Questioning the role of Facebook in maintaining Syrian social capital during Syrian crisis. *Heliyon*, *3*(2). https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2017.e00483.

Riva, S., & Hoffstaedter, G. (2021). The aporia of refugee rights in a time of crises: The role of brokers in accessing refugee protection in transit and at the border. *Comparative Migration Studies*, *9*(1), 1–17. https://doi.org/10.1186/s40878-020-00212-2.

Sreberny, A., & Gholami, R. (2019). The politics of diasporic integration: The case of Iranians in Britain. In J. Retis & R. Tsagarousianou (Eds.), *The handbook of diasporas, media, and culture* (pp. 207–224). Wiley-Blackwell. https://doi.org/10.1002/9781119236771.ch14.

Sreberny-Mohammadi, A., & Mohammadi, A. (1987). Post-revolutionary Iranian exiles: A study in impotence. *Third World Quarterly*, 108–129.

Statebase. (2024). *Democracy Index / Iran*. Retrieved March 30, 2026, from https://statbase.org/data/irn-democracy-index/.

Statebase. (2025). *World Press Freedom Index / 2025*. Retrieved March 30, 2026, from https://statbase.org/data/irn-press-freedom-index/.

Statista. (2025). *Freedom, democracy, corruption: Iran's poor record*. Retrieved March 30, 2026, from https://www.statista.com/chart/35915/iran-international-indices/.

Tenty, T. A., & Houston, C. (2013). The Iranian diaspora in Sydney: Migration experience of recent Iranian immigrants. *Iranian Studies*, *46*(4), 625–640. http://www.jstor.org/stable/24482871.

The Guardian. (2025). *Hardline migration policies are fuelling people smuggling, report finds*. Retrieved April 3, 2026, from https://www.theguardian.com/world/2025/dec/04/hardline-anti-migration-policies-people-smuggling.

Tofangsazi, B. (2020). From the Islamic Republic to the Green Movement: Social movements in contemporary Iran. *Sociology Compass*, *14*(1), e12746.

UNHCR. (2025). *Global Trends*. Retrieved April 2, 2026, from https://www.unhcr.org/global-trends.

United Nations. (2025). *International Migrant Stock 2024*. Retrieved April 2, 2026, from https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock.

Vacca, R., Bilecen, B., & Lubbers, M. J. (2025). Social networks in migration and migrant incorporation: New developments and challenges. *International Migration*, *63*(1), 1–16. https://doi.org/10.1111/imig.13373.

Vanneste, T. (2015). Immigration networks. In *The sage encyclopedia of economics and society* (pp. 919–920, Vol. 4). SAGE Publications. https://doi.org/10.4135/9781452206905.n362.

Zijlstra, J., & van Liempt, I. (2017). Smart(phone) travelling: Understanding the use and impact of mobile technology on irregular migration journeys. *International Journal of Migration and Border Studies*, *3*, 174–191. https://doi.org/10.1504/ijmbs.2017.083245.

Extended Abstract

Given its geographical location, Iran hosts a significant portion of the world's refugees. In particular, the majority of migrants from Afghanistan and Iraq choose Iran because of its proximity. While the country hosts migrants from abroad, it is also one of the world's leading sources of migration. In particular, the Islamic Revolution that took place in Iran in 1949 overthrew the Shah's regime, and a regime led by Khomeini was established in its place. Since that time, millions of people have been forced to emigrate from the country. Among those who emigrated were supporters of the Shah, dissidents, university professors, journalists, and representatives of leftist organizations.

Since 1979, there has been a steady flow of migration from Iran to many parts of the world, primarily to the United States, Canada, and Western European countries. For Iran, a country that has consistently experienced emigration over the past 40 years, this phenomenon has now become a tradition. In particular, a significant portion of ethnic and religious minorities view emigration as an opportunity to leave Iran. Consequently, the assistance provided by

earlier emigrants to those who follow, along with their role as role models, plays a significant role in sustaining the emigration trend.

This study analyzes how migrants utilize these social networks and the role these networks play in their migration decisions. Accordingly, in-depth interviews were conducted with 35 Iranian migrants who had migrated to Van to determine the role these networks played throughout the migration process. The data revealed that the majority of migrants, particularly members of the Baha'i community, received significant support from these networks. It was determined that this network was active in three areas: before leaving Iran, during the arrival process in Van, and during the resettlement process in third countries. In this regard, it was found that before leaving Iran, people sought information by consulting those who had gone before them and made step-by-step preparations for migration based on the information obtained. Examples of this include learning a language or finding out which countries those who left earlier had passed through. Additionally, it was understood that for some migrants, connections established within the country helped them cross the border. In particular, it was determined that those who had held important positions in Iran utilized the networks afforded by their status to cross the border. Similarly, it was found that people in Iran who had arrest warrants issued against them fled after receiving advance notice before being sent to prison and crossed to the other side of the border through these same networks. In this regard, it was understood that social networks were extensively used to determine whom to contact (migrant organizers) or which routes to take.

It has been determined that networks also played a significant role during the process of arriving in Van, facilitating the migrants' journey. It was found that the first stage in which networks became involved was the initiation of the legal process. It was determined that new arrivals went to the migration office to register with the support of those who had arrived in the city earlier. The second area where networks became involved was finding a place to stay. It was observed that while some migrants stayed with acquaintances, others were able to rent a home within a short time thanks to these networks. In this context, after the bureaucratic process was initiated and accommodation was secured, the third area where migrants received support from these networks was the job search process. It has been observed that people who met while in Iran continue to communicate after arriving in Van and support one another as a result. It has also been noted that in some cases, even though they had never met, they supported one another through mutual acquaintances. Additionally, it was observed that another area where networks come into play in the city is the social integration process. It was noted that networks play a role in tracking the bureaucratic process, adapting to the new environment, and making new friends.

It has been determined that the final stage in which social networks come into play is the process of resettlement in third countries. It has been found that migrants living in Van obtain important information about this process from those who have already migrated to third countries. In fact, it has been observed that many migrants obtain this information through relatives or friends. It has been observed that lawyers are hired to help these individuals secure acceptance in third countries, their cases are monitored, and financial support is sometimes provided. However, in some cases—particularly among those who have been waiting in Van for many years without receiving acceptance—it has been observed that they consider

resorting to irregular means. In this regard, it has been determined that those who left earlier can assist those arriving later by guiding them on the path and methods to follow, and in some cases, they serve as role models. In other words, pioneer migrants who assist new migrants in contacting human traffickers or determining their routes can sometimes also serve as role models for irregular migration journeys. For this reason, migrants remaining in Van receive both financial and guidance support from those who left earlier. As a result, migrants leaving Iran receive support from social networks at three distinct points: the country of origin, the transit country, and the destination country. These networks facilitate the migration process, enable individuals to reach their destinations relatively more easily, and minimize potential risks. While this allows migrants to migrate more quickly and easily, it also contributes to the continuity of migration.